

מנהיגות יהודית
06 | נפש
יהודי

כנגד
ארבעה
בנים

פסח פרק ב'

כַּנְגַד אַרְבַּעָה בְּנִים דְּבַרָּה תּוֹרָה:
 אֶחָד חֲכָם
 וְאֶחָד רָשָׁע
 וְאֶחָד תָּם
 וְאֶחָד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשֵׂאוֹל

מי האיש?

אפיינו את ארבעת הבנים.

מהו חכם?

מהו רשע?

מהו תם?

מהו 'שאינו יודע לשאול'?

עם איזו דמות אתם

מזדהים? מדוע?

ארבעה אני יודע

בתורה מופיעים ארבעה פסוקים המצווים לספר לבנים את סיפור יציאת מצרים. חז"ל דרשו כל אחד מארבעה הפסוקים כנגד ארבעת סוגי הבנים.

מוזמנים לדף ההנחיות

לאורך המצגת מועלות

שאלות לדיון ולמחשבה

כדאי לעיין יחד בדף

ההנחיות ולחשוב על

תשובות ותובנות

שאלה לדיון

למרות העובדה שהערב הזה מיוסד על מצוות התורה 'והגדת לבנך' - הגדה של האב לבן, ולמרות שאנו מתעתדים תיכף לתאר ולספר את סיפור יציאת מצרים בעצמנו, אנו מבקשים מהבן לפתוח ולהרצות את שאלותיו. ושאלותיו - מקיפות כמעט את כל מצוות הלילה, מצה ומרור, הטבלה כפולה, הסיבה, הילד שואל על הכל!

מדוע עושים זאת בצורה כזאת? למה איננו פותחים בעצמנו בהסבר מקיף על הלילה ומשמעותו?

חכם מה הוא אומר?

חכם מָה הוא אומר? מָה הַעֲדוֹת
וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?

מבט לשאלה:

כיצד מתבטאת בשאלה
חוכמתו של השואל?

התשובה בתורה:

וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיְצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: וַיִּתֵּן ה' אוֹתוֹת וּמִפְתִּים גְּדֹלִים וְרַעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֶתָּנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: וַיְצַוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחֵיתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה: וְצַדִּיקָה תִהְיֶה לָנוּ כִּי נִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּנוּ:

(דברים, ו, כא – כה)

על התשובה

כיצד משתלבות יחד התשובות,
התשובה המופיעה בתורה וזו המופיעה
בהגדה של פסח?
מוזמנים לעיין גם בדף ההנחיות

הכל טוב!

התשובה בהגדה:

וְאִךְ אֶתָּה אָמֹר לוֹ כִּהְלָכוֹת הַפֶּסַח
אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן

יש לי מושג

אפיקומן

האפיקומן הוא מצה שאוכלים לקראת סופו של ליל הסדר. פירוש המילה: מקור המילה הוא מארמית, ומורכב משתי מילים: "אפיקו" (הוציאו) "מן" (מזון, אוכל). דהיינו, אין להוציא עוד אוכל לאחר אכילת מצה זו.

מקור המנהג הוא אכילת קורבן הפסח בסופו של הלילה בזמן שבית המקדש היה קיים. הקרבן היה נאכל עם מצה ואסור היה לאכול אחריו דבר, כפי שנאמר במשנה (פסחים י, ח): "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". האמורא שמואל פירש שאסור לאכול קינוח אחר אכילת הקרבן כדי שישאר טעם המצווה בפה. זכר לאותה אכילה, נהגו לאכול את מצת האפיקומן בסוף ליל הסדר גם כאשר אין מקריבים את הפסח, ולאחר אכילה זו אין אוכלים דבר.

תשובה מספר 1 לטוב לנו

המטרה האמתית של כל המצוות, סיבת היותנו כאן וסיבת בחירתנו לעם ה' היא על מנת שיהיה לנו טוב. כי האדם לא נברא אלא – להתענג וליהנות. להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו.

זוהי התשובה לשאלתו הספציפית של החכם, ביחס למצוות הפסח, וזו גם התשובה הכללית, לכל מצוות ה'; לטוב לנו כל הימים.

מעניין לדעת

את המילה 'לכם' מדייקים חז"ל במקומות שונים כפונה אל פרטים. 'ולקחתם לכם' לקחה לכל אחד ואחד, 'וספרתם לכם' ספירה לכל אחד ואחד. פנייתו של הרשע יכולה להתפרש גם היא, כתמיהה אישית. מה העבודה הזאת לכם – לכל אחד ואחד.

מבט לשאלה

מהי הבעייתיות בניסוח השאלה של הרשע?

רשע, מה הוא אומר?

רָשָׁע מָה הוּא אֹמֵר? מָה הָעֲבוּדָה
הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי
שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלל כְּפֶר
בְּעֵקֶר.

...ולמה לא יספיק קרבן אחד
לכל ישראל כמו בשאר קרבנות
צבור (ספורנו).

להקהות, לא להכות!
להקהות: להוציא את העוקץ,
להפחית את החוד (כמו סכין
קהה). אין הכוונה – חלילה –
להכות את שיני הרשע אלא
להמעיט את חוד שיני שאלתו

על התשובה

זוכרים את הסיבה שהחג
נקרא דווקא פסח (מוזמנים
להציץ בשיעור הקודם...)?
כיצד המסר הזה נותן מענה
לדבריו של הרשע?

התשובה בתורה:

וְאָמַרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא
לֵה' אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת
מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל
וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

(שמות, יב, כז)

לי ולא לו

התשובה בהגדה:

וְאִךְ אֶתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵינוּ וְאָמַר
לוּ. בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לוּ. אֱלוֹ הָיָה שָׁם לֹא
הָיָה נִגְאָל:

ברית מחייבת לכל אחד ואחת

1. 'בעבור זה עשה ה' לי' – בעבור שאקיים מצוותיו. לא ניתן לבצע הפרדה בין היציאה מעבדות לבין מחויבותנו בקיום המצוות. כל סיבת יציאתנו ממצרים הייתה בשביל שנקיים את המצוות ומשום כך אנו מחויבים בהן, השחרור נעשה בתנאי שנקיים את חוקי ה'! גם כאן, התשובה מתייחסת לעבודת הפסח, לקרבן ולמצוות היום, אך מגיבה היא ביחס לכל מצווה בתורה. 'בעבור זה עשה ה' לי' השתחררנו תוך הבטחה כי נקיים את הוראותיו של הבורא. מחויבים אנו לקיים את המצוות מכוחה של אותה התחייבות היסטורית שרק מחמתה יצאנו מעולו של פרעה.

2. העם נבנה מתרומתו הייחודית של כל אחד ואחד בפני עצמו. 'הוצרך כל אחד להקריב כי הנס נעשה לכל יחיד בפני עצמו ולא לציבור בכלל', דברי הספורנו. לכל יחיד ויחיד נעשה נס אישי. וזהו גם נוסח התשובה אותה אנו עונים בהגדה 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'. לי. כאיש פרטי.

יש לי מושג

פטר חמור

מצווה מהתורה לפדות את בכור האתון.

אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים א"ל גזירת הכתוב היא ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים (מסכת בכורות, ה, א).

מבט לשאלה

התם מתבונן, ורואה מצווה נעשית לנגד עיניו. הוא אינו מבין. מאליה קמה שאלתו – מה זאת? מה קורה פה?

תם, מה הוא אומר?

מה זאת?

וְהָיָה כִּי יִבְאֶה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלֵאבוֹתֶיךָ וְנִתְּנָה לְךָ: וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחִם לֵה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לֵה': וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּכְפֹּד בְּשֵׂה וְאִם לֹא תִכְפֹּד וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִכְפֹּד: וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזְקַי יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פִרְעוֹה לְשַׁלַּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵהוּ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זָבַח לֵה' כָּל פֶּטֶר רְחִם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם:

(שמות, יג, יא-טו)

תשובה מספר 3 | ללהבין את העיקרון

כשם שאת שאלותיהם ותשובותיהם של החכם והרשע למדנו כמתייחסים למצוות כולם ולא רק כלפי המצווה עליה נשאלה השאלה, כך גם את שאלתו של התם, נוכל להבין כפניה על כל ציווי התורה. סיבת היותנו עובדי ה' ומקיימי מצוות. מה זאת? שואל התם בתום הוא רוצה להבין.

אליו צריך לדבר בשפה אחרת לספר לו על הניסים אותם ה' עשה בשביל להוציאנו מבית עבדים, לפרט על היחזק ידי ועל המופתים הגדולים. כך, מתוך תחושה של התפעמות ושמחה, הוא יבין וירצה לעבוד את ה' מתוך הכרת הטוב, מתוך הודיה ושמחה על כל הטוב אשר ה' השפיע לעמו ומתוך ההתבוננות באהבה הרבה אותה אהבנו ה'.

הערה בהגדה

במרבית הדפוסים הפסקה ייכול
מראש חודשי מתחילה קטע
חדש.
מהסיבות המפורטות בדף
ההנחיות, נראה כי זהו המשך
טבעי לתשובה לבן הרביעי. מה
דעתכם?

על התשובה

מדוע לדעתכם הפסוק שמקבל
ה'שאינו יודע לשאול' כתשובה
הוא אותו פסוק שמקבל
הרשע?

שאינו יודע לשאול

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל אֶת פֶּתַח לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

יכול מראש חודש, תלמוד לומר ביום
ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד
יום, תלמוד לומר בעבור זה.

בעבור זה לא אמרתי אלא
בשעה שיש מצה ומרור
מנחים לכפיה:

תשובה מספר 4 נא להתעורר

התשובה שהוא מקבל מבוססת על אותו הפסוק שאנו עונים לרשע. גם לאדם זה אנו מפטירים כי אילו היה שם לא היה נגאל כיון שאין בצע באדם שמקיים מצוות ביבשושיות ובלי טעם. אך כיון שהוא אינו מתריס אלא פשוט נרדם, בתשובתנו אנו מבקשים ממנו לפתוח את העיניים.

כאשר אנו אוכלים את המצה והמרור אנו מקפידים לספר בד בבד את סיפור היציאה ממצרים, אין שום עניין ללעוס מצות ועלי חסה אם זה לא מוביל להבנה. כל פעולה שאנו עושים צריכה להגיע עם הבנה, עם ידיעה ברורה ועבודה פנימית שתקדם אותנו.

לפני כל מצווה שאנו מקיימים מוטל עלינו להבין מה אנחנו עושים ולמה. לא רק לבצע פעולות טכניות יבשות אלא לחבר אותם עם הרעיון העומד מאחוריהם. עם הכוונה והמטרה של כל מצווה ומצווה.

צידה לדרך

בסדרת המנהיגות למדנו שיש צורך
-קודם כל- ללמוד איך להנהיג את
עצמנו.

אלו מסרים נוכל לקחת מהאופן בו
התורה פונה לארבעת הבנים?

מנפשה כבדנו!

רוצים עוד?
סרקו והצטרפו
ל"אחים לנפש"

© כל הזכויות שמורות ל"אחים לנפש"